

LINNUVAATLUSED MINIMARATONIL

Küllli Kalamees-Pani

Lindude vaatlemine on huvitav ja haarav tegevus. Linde saab vaadelda väga erinevates elukeskkondades nii aias kui ka pargis, linnatänavate ääres, järvede, jõgede ja mere ääres, metsas, põldudel, rohumaadel, rabas ja soodes, kevadistel luhtadel ja suurveeladel. **Vaatlemiseks on hea kaasa võtta binokkel, märkmik, kirjutusvahend ja linnumääraja,** kus on lindudest ilusad pildid, mis aitavad linde ära tunda ja määrata. **Tänapäeval tehakse linnust ka foto või lindistatakse laulu, et hiljem täpsustada** määrajast, uurida äpist või küsida ka sõbralt või õpetajalt abi. Kui te lindu ei tunne, siis pange omale kirja ta kirjeldus ja vaatlusandmed ning tähistage vaatlus omale numbriga, asukoha ja vaatlusajaga, siis saate hiljem üle määrata.

Linnu kirjeldamine ja tunnused

Lindude määramisel on oluline tema välimus, käitumine ja laul, paljudel lindudel on määramise juures hea arvestada ka neile sobivaid elupaiku või rändealasid ning aastaaegu. Osa linde rändab meilt talveks ära. Rände perioodil kevadel või sügisel linnud kogunevad ja toituvad tihti pesitsuspaikadest erinevates kohtades.

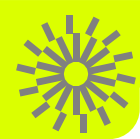
Lindude teaduslik liiginimi on ladinakeelne, kus esimene sõna on perekonnanimi ja teine sõna liiginimi ehk liigiepiteet. Näiteks rasvatihane *Parus major* või merikotkas *Haliaeetus albicilla*. Meil elavatel liikidel on ka eestikeelne nimi olemas. Samasse perekonda kuuluvad sarnased liigid. Sarnased perekonnad kuuluvad ühte sugukonda ja sarnased sugukonnad ühte seltsi. Lindude seltsidest on tuntumad värvulised, kakulised, hanelised, rähnilised, öösorrilised, kurvitsalised, kurelised, haukalised, kanalised jt. Lindude süsteemi ja erinevate liikidega saab tutvuda TÜ loodusmuuseumi linnusaali klaasvitriinides, aga ka Eesti loodusmuuseumi näitusega tutvudes.

EOÜ lehel on leitav **Eesti lindude nimekiri**, mis on koostatud süstemaatilise jaotuse järgi: <https://www.eoy.ee/ET/eesti-linnud/31/eesti-lindude-nimekiri/>.

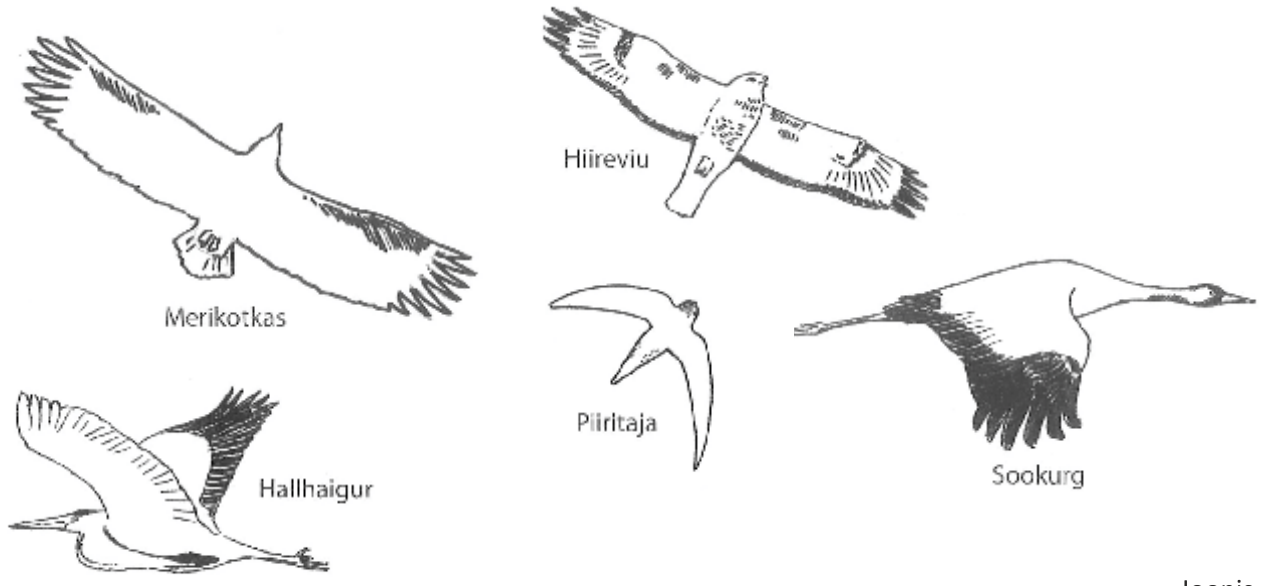
Linnu välimuse kirjeldamisel märkige pea, selja, kõhu ja tiibade värvus, linnu suurus (varblase, kuldnoka, tuvi, varese, hane või luige suurune), noka värvus, kuju ja pikkus (peenike, jäme, lühike, pikk, kõver), jalgade värvus, pikkus, jala kuju (ronijalg, kõnnijalg, haardjalg, röövjalg, ujujalg), saba värvus, pikkus, muud tunnused (triibud, muster, tutid). Lindude kirjeldused, tunnused ja pildid leiab linnumäärajatest.

Linnuvaatluse kirjeldamisel pange tähele, kus ta asub: maapinnal, puu otsas, maja katusel, pesas jm. **Linnu tegevuses** jälgige, kas ta toitub, lendab, laulab, ehitab pesa, haudub või toidab poegi. Paljudel lindudel on ka kevadised pulmamängud. Mänguplatsil esinevad hüpeldes ja valget saba laiutades tedrekuked ning kaugele kostvat karedat häält („tshuuh-tshuuh-iishh“) kuuldavale lastes. Sookurgedel näeme ilusat graatsilist tantsu kurepaari kahehäälse kõlava lauluga. Mängulennul tikutaja tõuseb õhku ja siis kiirel lennul kõrgusest alla laskudes tekitab oma sabasulgede abil huvitavat „mõhitavat“ heli.

Lindudel laulavad isaslinnud ja tähistavad sellega oma pesitusterritooriumi. Laulu kuulamisel ja kirjeldamisel kuulake linnu laulu kõrgust (madal või kõrge hääl) ja üldist kõla (vilesarnane, ragistav, loominguline, kindlat salmi kordav, huikav jm), kas laulul on kiire tempo või aeglane, kas suudate iseloomustada laulu oma sõnadega. Määrajast saab ka lugeda, mismoodi lind laulab, näiteks talvike laulab „Siit, siit saab Riiga“ või metsvint „Siit, siit metsast ei saa mitte üks pirrutikk“. Kas kuulete laulu sama moodi? Linnulaule kuulata ja ka linnu välimust vaadata saab loodusheli.ee kodulehel ja äpis „Eesti linnud“.

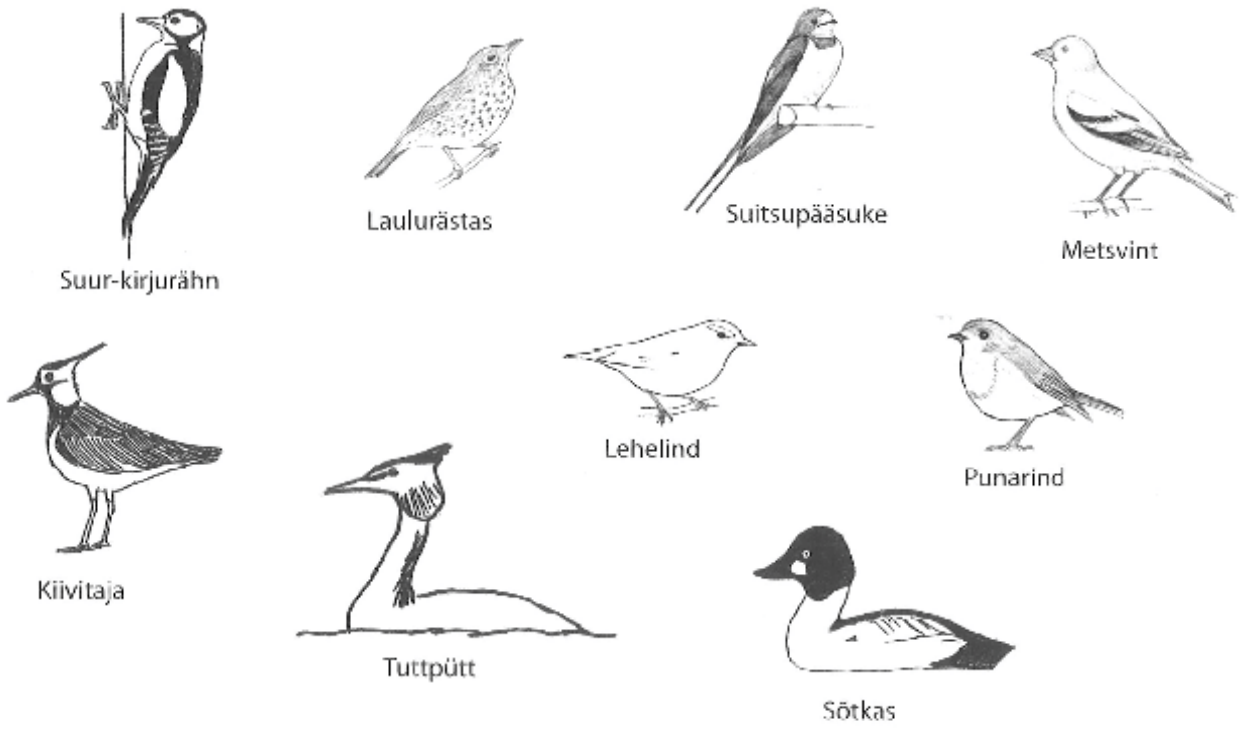
Lindude määramisel on oluline lennupilt, joonistel lendavad: merikotkas, hiireviu, sookurg, hallhaigur ja piiritaja

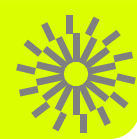
Joonis 1

Linnuvaatlusel näete tihti lindu külgsaates temale iseloomuliku profiiliga, mille järgi on võimalik ära tunda, mis linnuga on tegu. Määraja abil otsida lindudele kirjeldused.

Joonistel: Suur-kirjurähn, tuttpütt, metsvint, kiivitaja, punarind, sõtkas, lehelind, laulurästas, suitsupääsuke

Joonis 2

Lindude käitumisel jääb kindlasti silma liikumisviis, kas lind hüppab või kõnnib, kas ta vees ujudes sukeldub, kuidas ta lendu tõuseb, millest ja kuhu ta pesa ehitab, kuidas ta püüab näiteks toiduks putukaid, veest kala või pargis hämaras lennates hiiri – siin on linnuhuvilisel veel palju uut ja huvitavat avastada.

Pesa ehitab iga linnuliik talle iseloomulikesse kohtadesse ja sobivast materjalist, samal linnuliigil on sarnase värvi, kuju ja suurusega munad. Näiteks meil tavalised künnivaresed elavad kolooniatena puude otsas, kuhu ehitavad suuremad raagudest pesad. Suitsupääsuke teeb savist ja kõrtest pesa hoonetes seinale või tala külge (näiteks lautades, aitades, kuuris vm). Rasvatihane pesitseb aga pesakastis, puuõõnes või ka isegi väravaposti sees. Tuttpütt ehitab taimedest ujuvpesa järvel. Rannas maast võib leida liivatüllil, rand- või jõgitiiru pesa, nurmkana teeb pesa maapinnalohku avamaastikus (nt poollooduslikele niitudele).

Lindude vaatlemisel loodusvaatluste minimaratoni või ka maratonil pange oma vaatlused kirja märkmikus või ka digitaalselt mobiilis või tahvelarvutis. Vaatlusandmeid saab loodusvaatluste käigus kohapeal sisestada ka mobiiliäpi (PlutoF GO) abil. Vaatlused tuleb kindlasti esitada andmebaasi (kas äpi kaudu või ka hiljem peale vaatlusi arvutis PlutoFi andmebaasi). PlutoF GO äpp tuleb eelnevalt alla laadida, info on kättesaadav minimaratoni kodulehel.

Minimaratoni on vaja valida sisestamisel projektiks Minimaraton 2024, maratonil osaledes projekt Loodusvaatluste maraton ja valida õige vorm valikus. Vaatlust sisestades salvestage oma kirje, aga palun ärge saatke (esitage) seda kohe ära, vaid vaadake veel hiljem üle, vajadusel saate oma andmeid veel täpsustada ja muuta. Esitage oma sisestatud vaatlus, kui olete kindlad, et soovite esitada selliste andmetega vaatluse. Äpis või arvutis saab liigi või liigirühma valida andmebaasi nimekirjast, alustades nime sisestamist aknasse. Tutvuge eelnevalt ka vaatluse sisestamise valikutega arvutis või äpis, siis teate, mida vaatlusel tähele panna.

Loodusvaatluste minimaratoni või maratonil pange kirja:

Takson (linnu liiginimi, liigirühm).

Vaatluse kuupäev, kuu ja aasta.

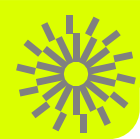
Vaatluse asukoht, linn, küla, loodusrada, maakond, (Äpi kasutamisel sisselülitatud GPS-iga mobiilis märgitakse vaatluse asukoht automaatselt iga vaatluse käigus) ja **elupaiga kirjeldus** (park, järv, raba, mets, mererannik jne).

Lindude arv, võimalusel pange ka kirja iga vaatluse puhul **mitu isas-, emas- või noorlindu, mitu paari näete**.

Linnuvaatlusel pange tähele, kus lind asub (nt puu otsas, maas, jõel) ja **pange kirja linna tegevus** (nt lind ülelennul, linnud rändel, isaslind laulab puul, pulmamäng, otsib toitu, pesaleid, ehitab pesa, munad pesas, haudub pesas, pesas 4 poega, vanalind toidab poegi jm. Kui leiate pesa, vaadeldge, mis lind pesa juures tegutseb, pange kirja kus pesa asub, kui kõrgel ja mis materjalist on pesa, mis toimub pesas jm. Vaatluste sisestamisel märkige kindlasti üles linna tegevus ja ka muu huvipakkuv oluline info, mis sobib vastavasse alajaotusesse või ka märkuste lahtrisse. Tutvuge eelnevalt ka vaatluse sisestamise valikutega arvutis või äpis, siis teate, mida vaatlusel tähele panna.

Lisage vaatlusele hääle lindistus või võimalusel foto vaadeldud linnust.

Juhised leiate Loodusvaatluste minimaratoni kodulehelt: <https://elurikkus.ee/minimaraton/juhendid>

Puukoristaja *Sitta europaea*

Rasvatihane *Parus major*

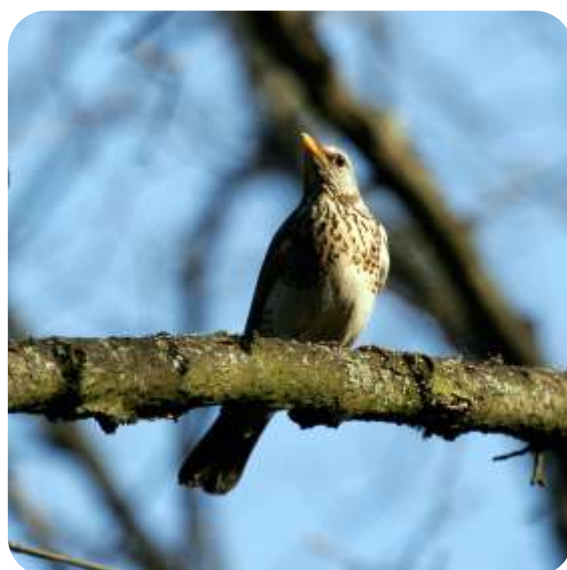
Ronk *Corvus corax*

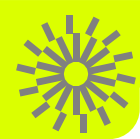
Hakk *Coloeus monedula*

Must-kärbsenäpp *Ficedula hypoleuca*

Hallrästas *Turdus pilaris*

Linavästriik *Motacilla alba*

Lauk *Fulica atra*

Pasknäär *Garrulus glandarius*

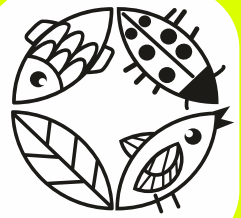
Laululuik *Cygnus cygnus*

Merisk *Haematopus ostralegus*

Hõbekajakas *Larus argentatus*

Soovitavat kirjandus

Elphick, Jonathan; Woodward, John. Linnud, 2006

Jüssi, Fred. Linnuaabits, 2007

Davidson, Susanna; Courtauld, Sarah; Davies, Kate. Linnuvaatlused, 2010

Mägi, Eve. 101 Eesti lindu, 2010

Ots, Margus; Paal, Uku. Eesti linnuvaatleja teejuht, 2022

Kumari, Eerik. Eesti lindude välimääraja, 1984

Jonsson, Lars. Euroopa linnud, Eesti Entsüklopeediakirjastus. 2002 ja 2004

Jännes, Hannu; Roberts, Owen. Linnulaule ja hüüde. Linnuplaat kaasas. Koolibri 2012

Euroopa loomariigi taskuentsüklopeedia. TEA Kirjastus, 2015, lk 70–164 Linnud ptk.

Loodusheli.ee

Äpp „Eesti linnud“

Google Lens pildituvastuse äpp

ObsIdentify äpp

Merlin Bird ID (The Cornell lab) äpp

Küllli Kalamees Linnuvaatlused minimaratonil 2024
fotod Külli Kalamees, joonised Veljo Runnel

Tartu
2024

KIK

TARTU ÜLIKOOL

loodusmuuseum ja
botaanikaaed